

однак, це один зі способів здійснення політичної влади, що суттєво доповнює кризові політичні режими. У політичній науці не існує загальноприйнятого підходу до трактування охлократії. Автор статті поділяє погляди В. Липинського, який вважав, що цей феномен може бути характерним для будь-якого історичного періоду, коли йде повне панування воїоників із придушенням будь-якої свободи. Сюди В. Липинський зараховує азіатські деспотії, європейські революційні диктатури, новітній фашизм, більшовизм і москівський царизм. У теперішній час під охлократією розуміються антисистемні погляди, керування популістськими ідеологемами, динамічне реагування на суспільні настрої, стереотипи й архетипи у їх примітивних масових проявах, що веде до провокацій і спонукання масових заворушень. Тому при такому типі суспільно-політичної влади ніякий консенсус неможливий, бо він не має науково обґрунтованого визначення послідовності здійснення наміченої на конкретний період програми дій (розвитку) конкретного політичного об'єкта чи явища із зазначенням мети, змісту, обсягів, методів і засобів виконання.

Отже, незважаючи на те, що за сутністю і природою політичний консенсус – це, безумовно, конфліктологічне поняття, консенсуалізм у політиці не стільки є одноставністю чи одноголосністю, скільки передбачає відсутність прямих заперечень і цілком припускає нейтральну позицію, спираючись на акцентування певних базових політичних цінностей і норм [11, с. 314–315]. Це свідчить про загальну згоду щодо прийняття того чи іншого політично важливого рішення, коли влада більшість згодна забезпечити право меншості на протест, критику і опозицію. У демократичному суспільстві консенсус ґрунтується на гарантуванні прав і свобод особистості, на принципі рівності щодо визнання інтересів, прагнень і цінностей не тільки суб'єктів, але і об'єктів політичного процесу. І тільки при такому підході можливо подолати суспільні конфлікти, прийти до порозумінню, згоди, без чого неможливі ані стабільність, ані подальший цивілізаційний розвиток суспільства.

Бібліографічний список:

1. Дубовик Н. А. Ідеї консенсусу в концепціях політичних еліт: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / Н. А. Дубовик. – К., 2003. – 15 с.
2. Вознюк П. Ф. Консенсус як принцип сучасної демократії: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / П. Ф. Вознюк. – К., 2004. – 14 с.
3. Можаровський В. А. Соціальний конфлікт і консенсус: історико-соціологічний аналіз: Автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.01 / НАН України; Інститут соціології / В. А. Можаровський. – К., 1999. – 18 с.
4. Потураєв М. Р. Основні концептуально-методологічні напрямки теорії масової комунікації в американській політології / М. Р. Потураєв // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Соціологія. Філософія. Політологія. – 2004. – Вип. 11. – С. 246-253.
5. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядн. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – Вид. 2-ге, доповн. і переробл. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
6. Політологія: Навчальний енциклопедичний словник-довідник (За наук. ред. Н. М. Хоми). – Львів: «Новий Світ – 2000», 2014. – 779 с.
7. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс // Сочинения: В 2 тт. – Т. 2. – М.: Мысль, 1991. – С. 3-590.
8. Локк Дж. Два трактата о гражданском правлении / Дж. Локк // Сочинения в трех томах. – М.: Мысль, 1988. – Т. 3. Кн. П. Гл. VIII. – 668 с.
9. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре, или принципы политического права / Ж.-Ж. Руссо; Пер. с франц. А. Д. Хаютина и В. С. Алексеева-Попова // Об общественном договоре: Трактаты. – М.: Канан-пресс, Кучково поле, 1998. – 416 с.
10. Конт О. Общий обзор позитивизма // Гл. XIV: Альтруизм как истинное основание личной морали // Родоначальники позитивизма / О. Конт. – Вып. 4-5. – СПб.: «Брокгауз и Ефрон», 1912. – С. 116-117.
11. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядн. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – Вид. 2-ге, доповн. і переробл. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.

УДК 32:001.891.3 (075. 8)

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В ПОЛІТИКО-КОМУНІКАТИВНОМУ ДИСКУРСІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Воронянський О. В., к. і. н., професор, професор кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Воронянський О. В., Національна ідея в політико-комунікативному дискурсі: постановка проблеми.

У статті здійснена спроба аналізу політичного аспекту феномену національної ідеї в якості елемента політичної системи суспільства. Коротко розглянуто системні функції, ресурсне забезпечення та суб'єкти продукування національної ідеї з точки зору теорії політичних систем. Автор пов'язує національну ідею з реальним утіленням суверенітету нації як контролю за доступом до ресурсів і цінностей. Показано, що в

політологічному вимірі національну ідею необхідно розглядати як владний ресурс, котрий у конкурентному середовищі з обмеженим доступом до матеріальних ресурсів і цінностей використовується для отримання, реалізації та утримання політичної влади.

Ключові слова: національна держава, національна ідея, національний суверенітет, політична система, суспільний розподіл.

Воронянський А.В. Национальная идея политико-коммуникативном дискурсе: постановка проблемы.

В статье предпринята попытка анализа политического аспекта феномена национальной идеи как элемента политической системы общества. Кратко рассмотрены системные функции, ресурсное обеспечение и субъекты продуцирования национальной идеи с точки зрения теории политических систем. Автор связывает национальную идею с реальным воплощением суверенитета нации как контроля над доступом до ресурсов и ценностей. Показано, что в политологическом измерении национальную идею необходимо рассматривать как властный ресурс, который в конкурентной среде с ограниченным доступом к материальным ресурсам и ценностям используется для получения, реализации и удерживания политической власти.

Ключевые слова: национальная идея, национальное государство, национальный суверенитет, политическая система, общественное распределение.

Voronianskyi O.V. The national idea in the politico-communicative discourse: problem definition.

The article deals with analysis of political aspect of phenomenon of national idea as basic element of political system. Author researches system functions, resources and subjects of national idea producing process within basic theory of political systems. An author binds a national idea to the real embodiment of national sovereignty, as kontrol above access to the resources and values. It is shown that in political science terms, the national idea should be considered as an authoritative resource, which in a competitive environment with limited access to financial resources and values used for the acquisition, implementation and maintenance of political power.

Key words: national idea, national state, national sovereignty, political system, social distribution.

Розбудова суверенної української держави неможлива без консолідації українського суспільства, досить складного за етнічною, соціальною та соціокультурною структурою. Одним із підвальних елементів суспільної консолідації вважається наявність національної ідеї.

Дослідження феномену національної ідеї давно стало полідисциплінарним — вона є предметом вивчення майже всіх суспільних наук, від філософії права до етнології. Однак у переважній більшості випадків національна ідея розглядається з точки зору культурології [див. напр.:1, с. 13], соціології — проблеми ідентичності [2, с. 9 - 13] та інтегративності [3, с. 47 – 51; 4, с. 9 - 35], або соціопсихології — проблеми національної свідомості [5, с.25 – 30; 6, с.2 - 3].

Мета даної статті – здійснити політологічний аналіз феномену національної ідеї в якості елемента політичної системи суспільства.

При цьому пріоритетними постають наступні проблеми:

- місце національної ідеї в політичній системі суспільства;
- системні функції національної ідеї;
- ресурсне забезпечення національної ідеї;
- суб'єкти продукування національної ідеї;
- принципи класифікації національної ідеї з точки зору теорії політичних систем.

Звичайно, навіть з точки зору аналізу владних відносин феномен національної ідеї, як і будь-яка ідеологічна система, не зводиться до утилітарних функцій забезпечення панування та консолідації. Він діалектично включає в себе дві сторони: політичний, умовно-раціональний (як форма реалізації владних повноважень політичною елітою чи контр-елітою, що позиціонує себе як національна, а також політичної поведінки суспільства-нації), і духовний, умовно-іраціональний (світосприйняття через призму сакральної ідеї спільного походження, спільних цінностей нації тощо). Однак для аналізу місця і ролі національної ідеї в політичній системі пріоритетним є саме аналіз політичної складової, на котру більшість науковців, на жаль, звертають ще надто недостатньо уваги.

Формат даної статті не дозволяє привести детальний аналіз усіх зазначених проблем, тому обмежимося загальним викладом принципів положень.

Перш за все, розглянемо у загальному вигляді питання про місце, яке займає національна ідея в політичній системі. За відправну точку аналізу візьмемо той факт, що практично всі наукові визначення національної ідеї розглядають її як універсальну інтегративну ідеологію для даного суспільства [див. напр.: 7, с. 68]. Усталеним (як у наукових працях, так і у політичній практиці) є також твердження, згідно якого політичною сутністю національної ідеї є суверенітет нації. Зазначимо, що поняття «нація» використовується в сучасній світовій політичній науці не в етнічно-примордіалістському, а в державницько-політичному розумінні — як сукупність громадян, котра є номінальним джерелом влади в даній державі і носієм державного суверенітету (саме такий підхід покладено в основу сучасного міжнародного права і функціонування міжнародних організацій, таких як ООН).

Суверенітет же нерозривно пов'язаний із реальним доступом до розподілу ресурсів у суспільстві. Ще класичне визначення Д. Істоном політичної системи подає її як ієрархію суспільного доступу до обмежених ресурсів, «комплекс взаємодій, за допомогою якого здійснюється владне розміщення ресурсів у суспільстві»; при цьому основними функціями системи є розподіл матеріальних і духовних ресурсів між різними соціальними

групами, та переконання всіх членів суспільства прийняти даний розподіл як необхідний для виконання [8, с.323]. Сучасні варіанти теорії політичних систем, які враховують розробки неоінституціоналістів, ще більше посилюють значення цих функцій.

Оскільки ідеологія традиційно розглядається як одна з підсистем політичної системи, буде коректним застосувати до неї визначення, що витікає із визначення самої системи: ідеологія — це концептуальне обґрунтування та стратегія реалізації претензій певної соціальної групи чи соціально-економічного класу на визначене місце в соціальній ієрархії та відповідний пільговий доступ до ресурсів та цінностей, які знаходяться у розпорядженні суспільства. Звідси в системному плані національну ідею необхідно розглядати як владний ресурс, котрий у конкурентному середовищі з обмеженим доступом до матеріальних ресурсів і цінностей використовується для отримання, реалізації та утримання політичної влади і пов'язаного з нею управління розподілом суспільного продукту й ресурсів.

Згідно теорії політичних систем конкурентна боротьба в суспільстві пов'язана з постійним збільшенням різнонаправлених вимог до політичної системи з боку окремих груп суспільства. Перевантаження системи постійно зростаючими вимогами, які до того ж суперечать одна одній, приводить до її «закупорки» й дестабілізації. Щоб запобігти цьому, система повинна здійснювати регулювання вимог (тобто їхню фільтрацію й відсіювання) та переробку вимог у певний компактний варіант (функція скорочення вимог), коли ідентичні вимоги зводяться, а різномірні—синтезуються у єдину т.зв. «комбіновану вимогу». Остання і повинна становити основу універсальної інтегративної ідеї для всієї спільноти політично суб'єктних громадян (нації) — тобто національної ідеї, яка приймає на себе роль стратегії розвитку даного суспільства. Нагадаємо, що стратегія допомагає підібрати найбільш ефективний на даний момент набір владних ресурсів та оптимізувати їхнє використання. Ідеологічний ресурс є одним із найбільш дієвих у довгостроковому плані, однак його ефективне використання вимагає від суб'єкта влади ґрунтовного розуміння системних відносин у суспільстві. І саме національна ідея, що містить «комбіновану вимогу», виступає в якості стратегічного ресурсу для здійснення влади над суспільством. В той же час прийняття до виконання системою «комбінованої вимоги» забезпечує останній підтримку з боку суспільства. Національна ідея, що містить «комбіновану вимогу», забезпечує додаткову підтримку політичної системи та її основного елементу — держави, будучи противагою т.зв. «надлишковим вимогам», які перевантажують систему.

Отже, національна ідея є системним чинником виконання основних функцій системи—як «входу» (політичної соціалізації, агрегування й артикуляції інтересів, формулювання політичних вимог, політичної комунікації) та «конверсії» (боротьби за прийняття політичних рішень), так і «виходу» (обґрунтування та інтерпретації необхідності і порядку реалізації прийнятих рішень через державний механізм). Крім того, національна ідея впливає на формування т.зв. «петлі зворотного зв'язку» (інформація суспільства про виконання рішень, контроль за їхнім виконанням із боку різних соціально-політичних груп і організацій та оцінка дій політичних інститутів з боку суспільства). Таким чином, можна стверджувати, що національна ідея є системним елементом політичного і зокрема державного управління.

Усталеним у науці фактом є й визнання національної ідеї одним із основних чинників державотворення в сучасних державах. Беручи до уваги надзвичайну близькість понять «нація» і «держава» у західноєвропейській політико-правовій традиції XVIII - XX ст., національна ідея як форма інтегративної ідеології має на меті консолідацію всього суспільства саме в рамках держави як існуючої чи майбутньої політичної організації, створюваної даною нацією — держави національного типу. Цей тип держави прийшов на зміну династичним феодалним державам в Європі і на протязі всього XX ст. був домінуючим у всьому світі. І оскільки держава як основний механізм реалізації політичної влади і управління розподілом ресурсів є основним елементом політичної системи суспільства, національна ідея в даний період набула значення одного з найважливіших системоутворюючих елементів політичної системи в цілому.

Для розуміння політичного аспекту феномену національної ідеї важливо, що сутнісну характеристику держави національного типу, на відміну від попередніх типів держави — абсолютистської (наприклад, імперія Габсбургів), аристократичної (Венеціанська республіка), шляхетської (Річ Посполита) становить визнання нації як сукупності всіх громадян (співзасновників національної держави) носієм державного суверенітету та джерелом державної влади. В цьому плані національна ідея є ідеєю підходу до суспільства як єдиної, політично суверенної нації, входячи в протиріччя з ідеологією докапіталістичної, становой системи суспільних відносин, згідно якої населення представляє окремі замкнуті сегменти зі специфічними корпоративними інтересами та становими привілеями—майновими, фіскальними, господарськими і, врешті, політичними. Якраз закріплення на рівні політичної системи станového суспільства принципу нерівномірності доступу до ресурсів і цінностей на основі походження особистості й викликало до життя національну ідею, котра стала ідеологією буржуазної модернізації.

Гаслами всіх національних революцій XIX - XX ст.ст. були саме ліквідація станових привілеїв та встановлення політичної рівності всіх громадян-членів нації, організованої в новий тип державності. Значимо водночас, що загальним правилом цих революцій стало те, що національна аристократія, будучи зацікавленою в збереженні своїх станових привілеїв, у цілому не приймала участі в національних змаганнях або навіть прямо виступала проти них. Так, пруський король Фрідріх Вільгельм IV у березні 1849 відмовився прийняти імператорську корону з рук революційного Франкфуртського парламенту, а Франкфуртську конституцію, яка вперше дала реальну змогу об'єднати всі німецькі землі, не визнали лише найбільші держави Німецького союзу (Пруссія, Австрія, Баварія, Ганновер, Саксонія), [9, с 223] де вплив аристократії на прийняття політичних рішень був визначальним. У Японії останньої третини XIX ст. запроваджувана імператорською владою «революція Мейдзі», хоча й ліквідувала суспільні стани, залишила, однак, політичні права у монопольному користуванні аристократії (згідно Конституції 1889 р. виборчим правом могло скористатися приблизно 1% населення) [10, с.44].

Виключенням, і то лише до певної міри, є позиція національної аристократії деяких країн-колоній, однак лише за умови, що метою національного руху там є відновлення власної державності, що існувала раніше, а не надання політичних прав нації в цілому.

Національна ідея у своєму класичному варіанті ідеології національних революцій XIX—початку XX ст. дає концептуальне обґрунтування рівного доступу всіх громадян-членів нації до ресурсів і цінностей суспільства, організованого в новий тип державності. Таким чином, національна ідея періоду національних революцій має ліберально-демократичну сутність.

Зі встановленням національної державності, що тягне за собою відповідну зміну всієї політичної системи, змінюються й системні функції національної ідеї. Як відомо, державна влада здійснюється правлячою елітою. При цьому однією з основних функцій державної влади є авторитарний перерозподіл ресурсів у суспільстві, який реалізує ця еліта. Консолідація суспільства в рамках існуючої національної держави, що її покликана забезпечити національна ідея, є консолідацією саме навколо правлячої еліти, тобто національна ідея покликана закріпити в суспільній свідомості реалізований правлячою елітою порядок розподілу ресурсів як єдино можливий і справедливий. Таким чином, національна ідея в існуючій національній державі є важливим ресурсом здійснення влади правлячою елітою, контролю останньої над матеріальними ресурсами та цінностями.

Зазначимо, що в сучасних умовах поняття «владна еліта» не обмежується політичним угрупованням, котре безпосередньо здійснює державну владу. За останнім, як правило, стоять великі бізнес-групи, в тому числі транснаціональні, деякі з них можуть представляти навіть інтереси ділових кіл недружніх країн. До речі, показово, що одна з перших системних наукових статей, де наведено факти з вітчизняної практики в даному питанні, належить саме одному з визнаних фахівців з теорії націй та націоналізму Г. Касьянову [11, с. 161-177].

Таке положення обумовлене самою сутністю владних відносин, що будуються на основі концентрації ресурсів влади, серед яких матеріальна група відіграє досить значну роль. Зрештою, ще історія середньовічної Європи дає прецеденти обслуговування абсолютистськими державами інтересів великих банкірських будинків італійського та єврейського походження, котрі інвестували досить значні кошти представникам правлячих королівських династій [12, с. 627]. Могутня інфраструктура сучасних «бізнес-імперій» — як транснаціональних, так і тих, чиї інтереси не виходять за межі окремої держави, надає їхнім власникам достатню концентрацію ресурсів влади для довгострокового вирішального впливу на процес прийняття державних рішень, а в деяких випадках—і контроль над цим процесом.

Таким чином, саме бізнес-еліти, що здійснюють реальну владу над суспільством як через апарат великих корпорацій, так і через державний механізм, і є реальними суб'єктами формування політичної (владної) еліти, в тому числі й правлячої [13]. Ця правляча еліта забезпечує адміністративну, правову, інформаційну й фінансову підтримку реалізації власної концепції національної ідеї, виходячи при цьому, перш за все, зі своїх політичних, управлінських і економічних інтересів. Владна концепція національної ідеї носить консервативний, і як правило централізаторський характер, забезпечуючи ідеологічне супроводження процесу концентрації влади в руках правлячої еліти. Отже, як один із ресурсів влади і як елемент забезпечення реалізації політичних рішень національна ідея набуває управлінського значення.

Останнє положення приводить до необхідності внесення суттєвих коректив у традиційне для вітчизняної політології уявлення про те, що основним виробником і носієм національної ідеї є національна інтелігенція. В сучасному суспільстві ефективне просування будь-якого об'єкта масового споживання, в тому числі й ідеологічної системи, потребує досить значних ресурсних затрат. Самий факт того, що національна ідея потенційно являє собою потужну зброю у боротьбі за владу над суспільством, робить її об'єктом пильної уваги з боку владної еліти та контр-еліт, котрі позиціонують себе як національні. При цьому вирішальну роль відіграє реальна можливість контролю за інформаційним простором, а також наявність ресурсів, достатніх для ефективного «вкидання» ідеї в даний простір та підтримки її просування до споживача. Як правило, таку можливість у суспільстві мають лише владна еліта (через державні механізми контролю за інформацією та впливу на її формування) та потужні бізнес-групи, що контролюють мас-медіа (включаючи й електронні). Сучасна ж інтелігенція є маргіальною стратою, що не має самостійного доступу до ресурсів того ступня концентрації, котрий дозволяє здійснювати вирішальний вплив на інформаційний простір. Таким чином, фактичними суб'єктами формування і просування національної ідеї в сучасному світі є потужні бізнес-групи, котрі формують владну еліту та ті контр-еліти, що спроможні вести реальну боротьбу за доступ до державної влади. Вони прямо зацікавлені у використанні національної ідеї як одного з найефективніших ресурсів влади і мають достатні можливості для конструювання та просування потрібної для себе моделі такої ідеї.

Серед популярного в останні два десятиліття в західній політичній науці неінституціонального напрямку та в більшості сучасних шкіл теорії держави загально визнаним є положення, згідно якого на нинішньому етапі розвитку нація як сукупність політично організованих громадян зберігає за собою лише формальне визнання джерела державної влади, однак фактичним джерелом цієї влади є національна олігархія або навіть транснаціональні бізнес-групи, а фактичним носієм влади — професійна армія державних чиновників, що не підлягає прямому контролю виборців [7, с. 97]. Тому сучасна держава (т.зв. «формальна», «фасадна» демократія) не може позиціонуватись як національна в повному сенсі. Відтак для більшості складаючих націю громадян, які фактично відсторонені від впливу на процес прийняття політичних рішень, знову актуалізується ліберально-демократична концепція національної ідеї, спрямована на усунення легалізації принципу нерівномірності доступу до суспільних ресурсів і цінностей [14].

У реальному політичному процесі ця тенденція яскраво виявилася в реалізації технології «кольорових революцій», стрижнем якої є протестна консолідація суспільства проти владного угруповання, що авторитарно, за

посередництвом державної влади забезпечує для себе пільговий доступ до суспільних ресурсів за рахунок інших соціальних груп. Однак не треба забувати, що в усіх країнах, де відбулися «кольорові революції», основним суб'єктом просування їхньої ідеології стали саме потужні бізнес-групи, що стояли за контр-елітою, котра позиціонувала себе як національна. В той же час можна припустити, що використання контр-елітами ліберально-демократичної концепції національної ідеї в процесі боротьби за державну владу об'єктивно сприяє формуванню національної політичної свідомості.

На наш погляд, у функціональному плані виділяється дві сторони національної ідеї: інтегративна, яка повинна забезпечити сприйняття себе населенням як спільноти — на основі спільного походження, історичної долі, культури, мети, що витікає зі спільного світосприйняття (котре втілюється у визначеній ідеології/релігії), загального інтересу тощо, а також операційно-управлінська, яка забезпечує мобілізацію цієї спільноти та керованість нею в заданому напрямку.

З точки зору аналітики, виходячи з сучасних типологій політичних систем згідно функцій, які виконує національна ідея в політичній системі суспільства, можна виділити два її основних «чистих» типи:

— мобілізаційний демократичний, який розглядає націю як сукупність громадян, що створює власну політичну організацію — державу і є носієм державного суверенітету та єдиним джерелом державної влади. Саме цей принцип є ключовим для національної ідеї, становить її сутність і характеризує національну ідею «у чистому вигляді»;

— управлінський консервативно-централізаторський, котрий використовується для легітимації влади (державної влади правлячим угрупованням, або політичної влади контр елітою, що позиціонує себе як національна) та для забезпечення особливого привілейованого положення еліти в суспільній ієрархії. Даний принцип прямо суперечить ідеї суверенітету нації, однак є необхідною умовою здійснення політичної влади і державного управління.

У реальному політичному процесі більше поширеними є проміжні варіанти мобілізаційно-управлінського типу, що в тій чи іншій мірі сполучають в собі як ідею політичного суверенітету нації, так і обґрунтування необхідності політичних привілеїв правлячої еліти. Причому неважко помітити, що роль національної ідеї «у чистому вигляді» є високою саме в мобілізаційних політичних системах. В системах консервативного типу національна ідея набирає рис державницької ідеології, а її основа — принцип суверенітету нації подається лише як ритуальний символ, що не повинен становити реальну основу державного управління.

У цілому з позицій теорії політичних систем національну ідею необхідно розглядати водночас і як системний владний ресурс, і як один із ключових системоутворюючих елементів, і як важливий елемент механізму реалізації функцій політичної системи. Тому будь-які спроби звести політичне значення цієї ідеї до питання про національну ідентичність та вироблення «спільної культурно-історичної свідомості» при конструюванні моделі національної ідеї для реалізації в реальному політичному процесі означають, що дана модель заздалегідь приречена на неможливість виконання своїх основних системних функцій.

Бібліографічний список:

1. Вовкун В. Національна культура — це і є національна ідея / В. Вовкун // Дзеркало тижня. — 2008. — 19 лип. (№ 27).
2. Жулинський М.Г. Українська національна ідея в ідеологічній системі державотворення /М.Г. Жулинський // Вища освіта України. — К., 2006.
3. Матвієнко П. Національна ідея як чинник державотворення та консолідації суспільства / П.Матвієнко //Економіка та держава. — 2008. — № 1.
4. Майборода О.М. Українська національна ідея як регулятивна сила в загальнодержавному і регіональному масштабах / О.М. Майборода // Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне. — 2005.
5. Задорожна М. Національна свідомість як основа гуманістичного потенціалу суспільства / М. Задорожна // Освіта і управління. — 2007. — № 2.
6. Яценюк А. В Україні має бути сформована політично свідомо нація. / А. Яценюк // Голос України. — 2008. — 2 верес. (№ 165).
7. Воронянський О. Проблема суб'єктності суверенітету в контексті технології здійснення влади / О. Воронянський // *Evropsky politicky a pravni diskurz*. - 2015. - Vol. 2, Iss. 4. - С. 205-209.
8. Истон Д. Категории системного анализа политики // *Политология: Хрестоматия*. — Москва, Гардарики, 2000.
9. Воронянський О. Всесвітня історія: Довідник / О.Воронянський, Н. Міщенко — Харків: Вид-во «Ранок», 2009.
10. Головченко В. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Океанія./В. Головченко, О. Кравчук — К.: ЗАТ «Нічава», 2006.
11. Касьянов Г.В. Система владних відносин у сучасній Україні: групи інтересів, клани та олігархія/ Г.В. Касьянов // *Український історичний журнал*. — 2009. — № 1.
12. Бродель Ф. *Время мира: Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV - XVIII вв.*/Ф. Бродель [пер. з франц. Л.Е. Куббеля]-Москва, «Прогресс», 1992. — т. 3.
13. Воронянський О.В., Кулішенко Т. Ю. Формування системи державної влади в Україні (1992–2012 рр.) / О. В. Воронянський, Т. Ю. Кулішенко // *Гілея : науковий вісник : зб. наук. праць*. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 62 (№7). – С. 106–110.
14. Денисенко І. Д. Модернізація України в контексті сучасних політичних досліджень та соціальних практик / І. Д. Денисенко // *Вісник СевНТУ. Серія : Політологія*. — Севастополь : СевНТУ, 2011. — Вип. 123. — С. 83—86.